

שותפות הגורל היהודי והנוער בארץ

מתוך שיחה עם בני-נעורים, ביוני 1944, שלא ראתה אור

ב. כצנלסון

הוגו או את „אהל הדוד תוס“, גלינו שותפות אנושית לגבוריהם. אבל כאשר קראתי על ענין האינקוויזיציה, לא קראתי זאת כדבר שעבר על מישהו אחר, אלא עלי, או, למשל, בקראי סיפור על החטופים הרגשתי כאילו אני הייתי החטוף. זה היה ענין שנוגע לגורלי ממש. זה היה עולמי וסיפורי משפחה שלי. איך קרה הדבר הזה שסיפור על האינקוויזיציה מלפני חמש-מאות שנה השפיע עלי כאילו קרה בי היום הזה. — האם זאת שאלה של הינוך או של דור?

הייתי חפץ מאוד לדעת אם הנער הארצי-ישראלי, כשהוא קורא דברים כאלה, קורא אותם כענין הנוגע לו ולגורלו, ממש, או קורא אותם כתרבה דברים אחרים? עד היום הזה לא היתה לי הזדמנות לעמוד על הדבר הזה: באינו מידה החוויה היהודית בדורות קודמים געשית בשביל הנוער שלנו של החרוה של.

הנער הארצי-ישראלי איננו מסוגל לחיות את הגורל היהודי הכללי, אם כי אפשר להוכיח לו שהוא אינו עומד מחוצה לו. הלא אמרו שכל אחד מאתנו יכול היה להיות שם. וגם פה יכלה להשיגנו יד האויב. ובכל זאת הנער הארצי-ישראלי איננו חי זאת, ואיננו יכול לחיות זאת, כגורל שלו ממש. מה הסיבה?

ודאי, לא חסרים אנו לא תעמולה ולא הינוך למחשבות ציוניות מסוימות ולא רצון להגשים את הציונות, אבל את מי אנו רואים כבושאי ההגשמה הציונית? — באופן תיאורטי אנו אומרים: העם היהודי. אבל רוצה אני לדעת: האם אנחנו חיים כך שהמושג של עם יהודי הוא בשבילנו מושג של ממש או לא? ילד מהקבוצה היוצא מקבוצתו ונתקל ביהודים — היש לו הרגשת שותפות אתם? וכשהוא פוגש בטבריה ביהודי כורדי וביילדי יהודים כורדים, המשחקים שם בחולות, האומנם יש לו הרגשה אמיתית, שהוא שייך לעם אחד ומשפחה אחת? האם אין בשבילו טבריה (ולא רק וארשה ולובלין?) ויהודיה עולם אחר לגמרי, שרק להלכה הוא חלק מהעם היהודי? ואם כן, באיזה אופן גורלו של יהודי מטבריה נוגע בו ממש?

נדמה לי שיש ענינים יהודיים, אשר אחס מסוגלים לחיות אותם לעומקם, למשל, סיפור על „השומר“, סיפור ממאורעות 1935, סיפור על פלוגה נודדת בארץ, עם וינגייט וכדומה. — אני חושב שסיפורים כאלה נקראים מתוך קרבת נפש, מתוך חויה. אבל לעומת זה אי אפשר להגיד שכל מה שנוגע לשותפות הגורל עם העם היהודי אתם מקבלים כענין שלכם. יתכן שאני מפריו. אבל אני אומר: אם כי בדרך כלל, עלול נער יהודי לחיות את סין והודו ואת אדומי-העור מתוך קרבת נפש גדולה מאוד, ואיננו מסוגל לחיות כך את עצמו או את עמו, בכל זאת, יש ענינים שהוא חי אותם. במידה שהדבר קשור עם האדם הארצי-ישראלי הצעיר, הלוחם למען החלום הציוני. — הרי הנער הארצי-ישראלי חי אותו. מדוע?

לא שהילד הארצי-ישראלי אינו קולט, חלילה, את האידיאה הלאומית, או שאינו מסוגל לחיות את הדבר הזה, כפי שרגילים לומר אצלנו. דומני, שלא רק הנער הארצי-ישראלי, אלא גם אנחנו איננו חיים את החזון הציוני לכל גדלותו ועמקו. אבל זו שאלה אחרת: אם אנחנו יודעים לחיות את אשר אנחנו עושים ואת העובר עלינו. והנה אני מוצא שני ענינים יהודיים: אותו ענין יהודי במידה שהוא מתגבש כאן בארץ, במלחמה מסוימת, באופי חיים מסויים, בטיפוס אנושי מסויים — קרוב הוא ללבנו. זה ממש שלנו, כשייך למשפחה, אותו מסוגל הצעיר היהודי לחיות בנאמנות. אבל יש גם חיים יהודיים, שאין להם הסגולות האלו. ואותם הצעיר היהודי איננו מסוגל לראות כענינים שלו. הוא יודע, שזה ענין חשוב מאוד, ואולי לא יפה הדבר, שהוא אינו מזדעזע ממנו, אבל יתכן שאיננו יכול לחיות אותו. יש להבין, איפוא, את הדבר הזה.

הייתי חפץ מאוד שילדי ארץ-ישראל יספרו לי, למשל, אינו תופעה בהיסטוריה עברה עליהם כענין שנוגע להם ממש. בילדותי — וכימים ההם לא היתה ספרות עשירה בכמות ובתוכן כבימינו — כשקראנו סיפורים של ז'ול ורן ושל ויקטור

של צאצאי החלוצים הראשונים של אמריקה, הרואים את עצמם כגזע האמריקאי החשוב והטהור, ואת כל היתר כאספסוף. גם בארץ-ישראל היו אנשים שכל חלומם — שהם בני הישוב, ולא כל היהודים הם בני הישוב... כל אותו הארגון של ה„גדעונים“, שהתרכז מסביב לאהרונסון, ראה את עצמו כבני הישוב האמיתיים. הם לא ראו צורך לעצמם לטפח את ההרגשה של אחדות כל ישראל. אמנם הם דיברו על לאומיות, אבל לאומיות שלהם היתה של השבט החדש בישראל, ואין אני נכנס עתה לויכוח אם נחוץ לטפח שבט יהודי מיוחד, ארץ-ישראלי, אבל רואה אני שבילדינו הדבר כבר מתגשם.

השאלה הזאת אם, באמת, ממשיכים אנו את הקשר עם עם ישראל, או איננו ממשיכים, או שאנו ממשיכים רק באופן מסויים ומיוחד — היא בעיני שאלה גדולה מאוד. הרבה סימנים, — לאו דוקא בזה, איך אנחנו חיים את אסון ישראל, אלא איך אנחנו חיים את חיי ישראל — מגבירים את ההרהורים בענין זה. ובאמת, אינני יודע מה המגע של הילד שלנו, הארץ-ישראלי (ואין בנידון זה הבדל בין זרם לזרם בתוכנו) עם חיים יהודיים. אין לנו הרבה דוגמאות. אסתפק באחת. נודמן לי לראות פעם בשבת עגלה של ילדי משק עוברת בצהלה ורינה ליד בית-הכנסת, והמשק אחד המשקים הממשיך את המפעל הציוני. לא חשוב מה קרה מסביב לענין הזה. אבל אני שואל: היש צורך להפגין שכל הדברים הללו שונים באופן יסודי ממפעלנו ואינם מעסיקים אותנו? האם עלינו לגלות את הזרות לכל אלה? אילו נכנסו ילדינו ללונדון ביום חג, ודאי היתה להם הכרה של טאקט, שאין לעשות דבר שהעם האנגלי יתמרמר עליו ובטוח אני, שאם ילד שלנו עובר את שכם ורמלה, הוא מבין שאין לעשות דבר הפוגע בהרגשת תושביהן ולא דוקא משום פחד. ומדוע אין לילדינו הרגשה כזאת כשהם עוברים בתוככי ירושלים, ואינם נזהרים מלעשות דבר המכאיב וצורב את לב יהודיה? ואם מישהו יעיר להם על כך, יראו בזה „השקפה פשרנית“... דומני שחסרים ילדינו את עצם ההרגשה הזאת, שאלה הם אבות ואנו משפחה אחת, ויש חשיבות אנושית לדעת מה אפשר ומה אי אפשר לעשות כדי להימנע מהכאיב לאחרים.

כולנו עומדים כל חיינו במלחמה עם יהודים מתבוללים לסוגיהם ועם יהודי הבורסה ויהודי

רוצה אני לדעת, האם ילד יהודי מקבוצה, כשהוא פוגש יהודי בעל פאות עם גזפיצה, או לבוש כיהודי ספרדי, האם, באמת, הוא מרגיש (ולא מתוך שלמד בבית-הספר!) ששניהם שייכים לחברה משותפת? — אינני בטוח בזה. לפעמים נדמה לי, שחבר שלנו מהנוער העובד או מהתנועה או מהמשק, כשהוא מדבר על עתיד היהודים, כלל אינו יכול לתאר לעצמו שהוא מתכוון גם לאלה שאינם לובשים חולצות כהולות. הוא יכול להכליל גם את „השומר הצעיר“, אם כי יש לו גם סמל אחר, אבל לא יותר מזה. יש מין חברה כזאת, שהיא „אנחנו“, אבל היהודים שמחוצה לנו, — אם הם בניירורק או בוייצ'פול או בבנדין — הם בשבילנו חומר לחקירות שונות, לניצול ופעם גם להערצה, והאם באמת יש הרגשה שאני והם שייכים לאומה אחת ממש, כמו שערבי יודע, שכל הערבים הם עם אחד? — אני מפקפק בכך.

אותו יהודי אשכנזי מטבריה או מפולין — יש לו מושג ברור מהו „כלל ישראל“. הוא יודע, שיש יהודים שהתפקדו, יש לו טענות וחשבונות אתם, אבל הוא אינו תושב אותם לשבט אחר. אבל יהודי אורטודוקסי מפרנקפורט ירגיש את עצמו זר למדי ליהודי אורטודוקסי מוארשה, כי הציביליזציות הן אחרות והן יוצרות מרחק גדול יותר ממרחק של רעיון. בחוגים מסויימים בארצות הגולה, שדגלו בלאומיות יהודית והתייגדו לציונות (ודוקא בחוגים לאומיים, ולא בין המתבוללים), ראו בהמוני היהודים במזרח אירופה את העם ואת השפה היהודית כשפתם הלאומית, ואילו יהודי אלג'יר, סוריה או תימן לא ענינו אותם כלל וכלל. בשבילם היו קיבוצים יהודיים אלה כמעט בני עם אחר. חוגים אלה היו מתריעים נגדנו שאנחנו מנתקים את עצמנו מן העם ואנחנו מגדלים בארץ-ישראל שבט נפרד. זה היה ענין של פולמוס.

ומאידך גיסא, הזוכר את הרוח שהיתה בארץ לפני עשרות שנים, בחוגים הראשונים של הישוב החדש, כשל בן-יהודה או חוגים מסויימים מבני האכרים, יודע שהיתה בהם מין זרות ליהודי הגולה, גם להלכה וגם למעשה. הם, בעצם, ראו את עצמם כמתחילים גזע יהודי חדש. לא העסיקה אותם כל כך המחשבה שארץ-ישראל תפתור את שאלת היהודים. הם ראו בבן-אבי בירושלים ובאבשלום פיינברג בחדרה — טיפוס חדש. הם לא הרגישו צורך שיהודים אחרים יבואו. באמריקה, למשל, יש עד היום ארגונים

למצוא איזו פורמולה ולהאחוה בה. גם לולא היה מרד בגיטו, לא הייתי אומר אף מלה לגנותם של יהודי הגיטו ולא הייתי יכול לתבוע זאת מהם. כאשר אנשים עומדים לפני הית-טרף כזאת אין לתבוע מהם מרד, שידוע מראש כי אין לו כל תקוה. אנשים מורדים, בדרך כלל, כשמאמינים הם שמחר ינצחו.

הזכיר מישהו את המחזה „לא אמות כי אחיה“ של דוד ברגלסון. הלכתי לראותו. אינני דן בזה, אם זאת אמנות או לא. בימינו אם אדם יאמר שברגלסון איננו גאון — הרי הוא נחשב שונא המשטר הסובייטי. הפרטיזנים נלחמים. אחד מהם מכריז „לא אמות, כי אחיה“. איך אחיה? עד מתי תחיה היהדות ברוסיה? — גבור המחזה הוא קומוניסט נאמן למשטר הסובייטי. הוא עדיין מתבל דבריו בפתגמים יהודיים. הוא רואה את העם היהודי. אבל בתו כבר נשואה ללא-יהודי. הנכד הוא כבר בן תערובת ואינו מבין את לשון סבא. וגם לבתו הוא צריך לתרגם את הפסוק שהוא מביא.

רוסיה תחיה, כמוכן. הפרטיזנים יצילו את רוסיה. אבל האם יצילו גם את היהודים? מה אחיה? כשאדם הולך למות והוא יודע, שההמון נשאר בחיים — לא קשה לו למות. הכרנו תופעות כאלו, שאנשים חיים בשם חיי הנועתם. אבל כאשר הפרטיזן היהודי החי הוא רק שריד העיירה שהושמדה — מהו ה„אחיה“ — האם בתרגום לרוסית של אחד מסיפורי ברגלסון? ומכאן אני עובר לענין אחר, שיש גם לו ענין לשותפות היהודית. והוא היחס של רוב הנוער הארץ-ישראלי לספרות עברית מקורית. אם תחפצו להיות גלוי לב על יחסכם לספרות עברית, — הצטרפו להודות, שלאמיתו של דבר קל ומעניין ומובן לכם יותר סיפור מתורגם מאנגלית, מרוסית, מצרפתית ומכל שפה אחרת, מסיפור עברי מקורי.

פעם סיפרה לי ילדה אחת, כיצד נכשלה בבחינה. המורה בבית-הספר שאל אותה: מה היא אוהבת משל מנדלי? היא ענתה שאיננה אוהבת שום דבר משלו. „זה מגיע לי מפני שאני אמרתי לו את האמת. הלא כולם שונאים את מנדלי, ואני אמרתי זאת...“ היא ביטאה את מצב הספר העברי בבית-הספר העברי שלנו. לגבי הילד היהודי בארץ, מנדלי אֶכְסוּטִי יותר מכל סופר אחר. הרוב קריאתו תרגום. קוראים „אכרים“ של ריימונט, ואת „ברכת האדמה“ של האמסון ו„בית העניים“ של דיקנס. קוראים גם

ההון הגדול, ואין חיבה יתירה נודעת להם ממנו. ובכן, כאשר אנחנו קוראים, שמכמה עשירים יהודים בהונגריה וגרמניה החרימו את רכושם. — מדוע דבר זה צריך לעניין אותי? עוד הרצל אמר להם שיקחו מהם את כל כספם, ואנחנו, כסוציאליסטים, יודעים, שיש לזה הצדקה מוסרית. ובכל זאת אני מקבל את ההחרמה מהם, כאילו החרימו ממני, ולא משום שמקוה אני כי יהודי זה ישאיר את כספו לקרן הקיימת, אלא משום שאני מרגיש בו את עצמי. אותו היהודי הבר-דאפשטי המתבולל, שבתוך העם אני מוכן להלחם בו בכל אמצעי המלחמה, כי הוא אסוננו, כשהוא נמצא במחנה-ההסגר — הרי זה כאילו אני נמצא במחנה-ההסגר. אתמול נגשה חברה אחת מהסמינר ושאלה אותי: צמת היום? אמרתי: כן. ידעתי ששיחה זו, מדוע צמתי, אינה דבר פשוט. צמתי, אם כי לא האמנתי שעלי-ידי הצום שלי, אוכל להקל במשהו על העם היהודי. לו האמנתי הייתי צם יותר. ורבים בודאי היו עושים זאת. לא היה בזה איזה ענין רציונלי. אבל מכיוון שאני משתתף בחיי האומה, ואני רוצה להביע יותר את השותפות בגורל היהודי, — אני צריך לעשות זאת. הם אמנם לא ציונים ולא סוציאליסטים, אבל יש נקודת-שיתוף והיא קובעת את הכל. אלמלא נקודת-השיתוף, לא הייתי צריך לבוא לארץ, כי יכולתי לראות לפני אפשרויות חיים אחרות.

אני סבור, שהרגשה פשוטה, לא מילולית ולא תיאורטית, של שותפות הגורל עם כל יהודי, עם הכורדי בטבריה ועם היהודי שבעיר העתיקה בירושלים ועם היהודי שבא היום מדמשק ועם היהודי המתבולל, האנטי-ציוני, בניו-יורק חסרה לנוער שלנו. אינני יודע אם החינוך שלנו בבית-הספר ובתנועת הנוער ובמפלגה יש בו משהו שיתקן את הדבר הזה.

החינוך שלנו, ככל הינוך, מחפש איזו פור-מולות, ואותן מסרו המדריכים הגדולים לקטנים, ואלה לילדים צעירים יותר. במידה שהעולם הרוחני שלהם בכנס לנרתיק, הם חיים זאת. אבל לא כל כך קל להכניס את שאלת היהודים בגולה לנרתיקים האלה.

כל ילד יהודי יודע מהו המרד בגיטו. בלבו הוא קושר את הדבר במרד בריכוכבא. אבל חוששני, שמא יש כאן איזה שקר גדול: את הסבל היהודי בגיטו איננו יכולים לחיות — ורק את המרד בתוכו... הדבר מקרב את איש-הגיטו אלינו, לפי המושגים שלנו, מאפשר לנו

היו רואים אותו כמשוגע.

אין לראות עדיין מה תהיינה הברירות המר שונות והאכזריות של עצם קיום העם היהודי בארץ-ישראל — בהשפעת התרבות האנגלית, למשל, הנותנת אפשרות של קריירה מצד אחד, ולנוכח התעוררות המזרח מצד אחר. האם יכולים לראות מה יהיה בעוד דור או שני דורות? אלה שעלו עם עזרא ונתמיה ודאי לא חשבו שיעמדו לפני שאלה של הליניות, כמו שלא יכולנו אנתנו להעלות על דעתנו, שהאוניברסיטה העברית או הסוכנות היהודית יהיו מבצרים של התבוללות. אבל בהיסטוריה כל הדברים האלה הם אפשריים מאוד.

וברגע זה אין אני מעורר את השאלות הללו, שאולי תעמודנה לפני הדור הבא. ברגע זה אני מניח שיתהוו חיים לאומיים עצמיים ויתהווה ישוב גדול מבחינה כמותית ואנו נכבוש לנו עצמאות פוליטית ובכוחה של זו נגן על תרבותנו הלאומית. כל התפיסה של האנשים מסוגו של בובר וסימון, שאין לנו צורך בכוח של עצמאות פוליטית ושנוכל לקיים עצמאות רק בכוח של תרבות אינה נכונה. כדי שעם קטן יוכל לקיים משהו מקורי בחייו, כשהכוחות המבוללים הם כל-כך חזקים, אין לו דרך אחרת אלא ליצור מדינה, אשר תגן על תרבותו הלאומית.

וגם לאחר שתהיה אוכלוסיה יהודית גדולה בארץ; ואם גם תגיע, לאחר האבקות קשה מאוד, לעצמאות מדינית, אם תרצה בכך ותשיג זאת, — גם אז תעמוד שאלת הקשר של האדם הארץ-ישראלי, של יליד הארץ, עם תרבות האומה בר-ציפותה ההיסטורית, והגשר אל חלקי האומה, אשר אינם דומים לנו ואינם לובשים חולצות כמונו, אשר בינינו וכיניהם הבדל גדול במושגים וב-סגנון חיים וכדומה. איננו יודעים, מה יהיה בעוד עשרים שנה. תארו לכם, שארץ-ישראל תהיה בספירה של השפעה פוליטית מסוימת — מה תהא עמדת יהודי אמריקה? והרי ראינו שהיהודים ברוסיה לא יכלו להוציא מלה מפייהם, כאשר היה הסכם בין היטלר וסטאלין ולא קם אתד להגיד משהו נגד זה. מדוע אין לתאר מצב כזה שישבו יהודי ברוסיה או באמריקה, כשאותן המדינות תעמודנה בקונפליקט עם ארץ-ישראל, ייגרר ליחסי איבה והתנגדות לנו? — כל הדברים הם אפשריים.

והאומנם יש יכולת נפשית, וצורך נפשי, בנוער הארץ-ישראלי להרגיש את שותפות הגורל היהודי, את הקשר עם היהדות, כמו שהיא, ולא כסיסמה של העמולה שמתקשטים בה לפעמים?

סיפורים רומטיים. הנוער שלנו איננו חי אותם החיים היהודיים, שחלקם אנו מצליחים להכיר רק עלידי הספרות העברית, אם עלידי מנדלי ואם הנו ואם עגנון. ואני חושב, שגם ברנר הוא זר לנוער הארץ-ישראלי, אלא שמתוך שהתנועה דוגלת בשמו יש לקרוא, — ויתכן שעל ידי כך אומר הנוער לעצמו, שהוא שייך אליו. אבל בעצם אותו הצעיר היהודי ביצירת ברנר המופיע בהומל או בווייטשאפל — אינו מעסיק את הנוער שלנו והוא איננו חי את חייו.

כבר הזכרתי שהגילויים הראשונים של זרות בין ילדי הציונות ובין העם היהודי, התחילו עוד עם ילדי העולים הראשונים. מבחינה תיאורטית היה הדבר נחלת הזרם בציונות שהתיימר להיות „הלאומי“ ביותר. בעצם, לרביזיוניזם הרחנני, וגם לז'בוטינסקי באופן אישי, לא היה שום צורך בהמשך התרבות היהודית. הוא רצה במשהו „אצילי“, מהגעז היהודי הקדמון, בגזע של יהושע ובר'כוכבא, ור' יהודה הלוי. ההיסטוריה היהודית בהמשכותה, ברציפות הטיפוס האנושי, לא היה לו לז'בוטינסקי צורך בה והוא השתדל באופן תיאורטי גם למחוק את הדבר הזה. לפעמים קרובות אתם מוצאים בספרות העברית אנשים, שלא היה להם צורך כלל בעברית, מחוץ ללבוש החיצוני של הלשון. אין להם צורך, במובן הרחנני, בתרבות העברית... יתכן, שהרביזיוניזם, בעמקי נפשו, שגא את הנזע הפועלים העברית, באשר, אחרי הכל, היא מבחינה היסטורית המשך ההיסטוריה היהודית. עולמה אינו רק חירות, גאווה וקוממיות בלבד, אלא גם ברנר וגורדון וכו', המשך של איזה עולם רוחני שלא קפא כפי שהיה בימי הבית השני.

לא מן הנמנע הוא, שעוד דור ועוד דור הילד הארץ-ישראלי, בהרגשתו הפנימית, יראה עצמו מחוץ לעם היהודי, גם אם יש לו אידיאה של קוממיות יהודית או סוציאליזם יהודי. הרבה מאוד תלוי בזה, אם תבוא עליה גדולה יהודית, ואמנם כל גורלנו תלוי בעליה.

אינני רוצה לדון עתה בניגודים הנפשיים העלולים להתעורר בדור הצעיר בארץ, גם מברחינת הציונות וגם מבחינת עצם הפרובלמה היהודית. הכשרון היהודי להשתמש משאלות הגורל וללת להן תשובות שליליות נתגלה בכל הדורות, ועוד לפני יציאת מצרים, וחלק גדול מהעם היהודי ענה את תשובתו השלילית. איננו יודעים כמה יהודים יצאו ממצרים וכמה נשארן שם. והוא הדין בימי עזרא, אילו אמר מישהו לגולים, שסופם בגולה להיות כמו שהוא היום, —